

շարժ էականը. մեր իւրաքանչիւր գործը կամ զրդուումը պիտի չունենար շարժառիթ մը, և պիտի չհամարուէր իբր միջոց մը՝ նպատակի մը հասնելու համար: Մենք երբեք կարող պիտի չըլլայինք աշխատելու՝ զուտ աշխատութեան սիրոյն համար, այլ միշտ այս կամ այն առարկայականի իրականացման համար:

Հետեւեալը այս երկու դիրքերու մշակութիւնը և անոնց համապատասխանող ճանչնալու և զգալու կարողութիւնները անհրաժեշտ են մեր բարօրութեան համար: Սակայն հաւասարակշիռ կեանք մը վարելու համար, մեզմէ իւրաքանչիւրը պարտի ճշգրիտ համեմատութիւն մը պահել անոնց միջեւ, ենթակայ ընելով զանոնք մեր կեանքի գլխաւոր գործին բնոյթին, և պէտք չէ թողուլ երբեք որ անոնցմէ մին առաւելութիւն մը ստանայ միւսին վրայ: Ինչպէս որ գեղեցկագիտական բաւականաչափ շահագրգռութեան մը պակասութիւնը, անձի մը մէջ որու կեանքին գլխաւոր զբաղումն է զուտ գիտութիւն, իր գիտելը կը վերածէ մի միայն չոր ու ցամաք իրողութեանց, զուրկ ամենեւին երեւակայութեան թռիչքէ, կամ՝ ճշմարտութիւնը գտած պահուն՝ զուրկ յուզումնային սաստկութենէ, այսպէս ալ իրապաշտական բաւականաչափ շահագրգռութեան մը պակասութիւնը, անձի մը մէջ որու գլխաւոր զբաղումն է արուեստը, իր ստեղծագործութիւնները պիտի ընէ վաղանցուկ և անիրական, որովհետեւ անոնք հիմնուած պիտի չըլլան մարդկային հարազատ փորձառութեան վրայ: Ասոր հակառակ, արուեստի և գիտութեան՝ այս երկու միտումներէն մէկուն նուիրուած չափազանց շահագրգռութիւնը սովորաբար կ'ընէ միւսը: Ասոր իբր ապացոյց, յառաջ կը բերենք դասական դէպքը Տարվինի որ, կեանքին մեծագոյն մասին մէջ, իր պայծառ մտքին յարատեւ ու տաժանելի աշխատութեանց հետեւանքով, ծեր հասակին մէջ կորսնցուց այն ուժգին սէրը գոր, երիտասարդութեան ատեն, ունէր դէպի Շէյքսպիր ու դէպի ընտիր երաժշտութիւնը: Պէտք է ուրեմն

զգուշանանք միշտ որ մի՛ գուցէ մեր կեանքին իսկական ու շահեկան գործունէութիւնները բոլորովին գրաւեն զայն, միջոց չթողլով գեղեցկագիտական գործունէութեան: Եթէ մենք կարենանք խոյս տալ այս վտանգէն ու երբեք չբաժնել իրարմէ կեանքի այս երկու գլխաւոր երեւոյթները, այն ատեն պիտի կարենանք նկատել մեր օրական գործը ո՛չ միայն իբր կարեւոր աշխատանք մը՝ գոհացնելու համար մեր նիւթական պէտքերը, որոնք անյազուրկ ու վաղանցուկ են, այլ նաեւ իբր հաճելի միջոց մը, ճամբայ մը (outlet) ինքնարտայայտութեան ու մեր հոգեկան ու գաղափարային բազմաճնշման իրապարծման, որոնց գոհացումը շատ աւելի տեւական ու անհրաժեշտ է մեր բարեկեցութեան ու երջանկութեան համար:

Այսպէս, գեղեցկագիտական դիրքը, որ իր անունը կը ստանայ արուեստի ուսումնէն, ունի իր գնահատելի արժէքը, ըստ որում ան կրնայ յառաջ բերել կեանքի հանդէպ մեր ունեցած դիրքին այս կարեւոր փոփոխութիւնը: Մինչ մենք տեւողական ու ստեղծական գործունէութեան կ'ընտելանանք ու կը գնահատենք անոր վարժութեամբը ստացուած գոհացումը, միաժամանակ կը միտինք ստանձնել նոյն այդ դիրքը հանդէպ մեր կեանքի գործնական գլխաւոր աշխատութեան: Ամէն անգամ որ կը խորասուզուինք մեր կատարած գործին մէջ, անուշադիր ժամացոյցին և այլ ամէն բաներու՝ բաց ի մեր ձեռքը եղած գործէն, կը ստանձնենք գեղեցկագիտական դիրքը հանդէպ մեր գործին, որ այլ եւս կը դադրի դժուարակիր աշխատութիւն մ'ըլլալէ ու կը փոխուի բերկրալի զբօսանքի մը: Այն ատեն մենք, այսպիսի մտային վիճակի մէջ, մի միայն ուշ կը դնենք մեր ձեռնարկած գործը ամենակատարեալ կերպով լրացնելու՝ ոչ թէ զրամական շահու զիտումով (որ սովորաբար կարելի չէ ուրիշ հնարքով ձեռք բերել) այլ ստանալու համար այն ներքին գոհունակութիւնը որ յառաջ կու գայ մի միայն լաւ կատարուած աշխատութենէ

ու կատարեալ ինքնարտայայտութենէ մը: Աշխարհիս մէջ ի՞նչ կայ մեզի համար աւելի արժէքաւոր քան թէ մեր օրապահիկ աշխատութիւնը արուեստի գործի մը փոխելու այս զօրութիւնը:

Ուրեմն կը տեսնենք թէ արուեստը մինչեւ որ աստիճան կրնայ մեզի ձեռնտու ըլլալ, զլուր հանելու համար մեր ամենէն կարեւոր գործը որ է՝ լեցուն և կատարեալ կեանքով ապրելու ճարտարութիւնը: Եւ դիրքին չէ այս, մասնաւորապէս ընկերական ներկայ վիճակին մէջ, ուր յաճախ զոյուրեման պայքարն այնքան սաստիկ է որ բոլորովին կը սպառէ մարդու կենսունակութիւնը: Եւ հոս է ահա

վտանգը: Կեանքին գործնական կողմը այնքան ուժգին կը հրաւիրէ մեր ուշադրութիւնը, որ մեր մարդկային բնութեան գեղեցկագիտական կողմը կրնայ մոռցուիլ կամ քշուիլ տարուիլ մէկ կողմ: Եթէ համոզուած էք թէ արուեստի ուսումը անօգուտ ժամանց մը չէ, կենդանի պահեցէք զայն ու մշակեցէք: Անտարակոյս գործնական գործունէութիւնը (practical activity) կարեւոր է մեր ֆիզիքական բարեկեցութեան համար, բայց անվիճելիօրէն միայն գեղեցկագիտական գործունէութիւնն է որ կ'արդարացնէ մեր գոյութիւնը, և արժանի կ'ընէ ապրիլ այս կեանքը:

Հ. Փ. Ե.

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐԷՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՌ ՊՐՆ. Գ՝.

15 Փետրուար 1909
Կախ

Սիրելի Գ.....

Հայրենասիրական քերթումներս մի՛ դարձանար դեռ միակ հատորով մը հրատարակուած չըլլալուն. ժողովուրդին մտերիմ բանաստեղծը ըլլալու համար դրամ պէտք է. « աղքատները երգ չունին »:

Ես հանգիստ եմ եւ սաստիկ զբաղած համալսարանական աշխատութիւններով: Եթէ այս անգամ առիթ ունենամ Զուիցերլանդէն անցնելու, անգամ մը անպատճառ կը հանդիպիմ Լօղան:

Դանիէլ Վարուժան

1. Ողբ. բանաստեղծին աշակերտակից մը՝ Մուրատ Ռաֆայէլեան Վարժարանէն: